

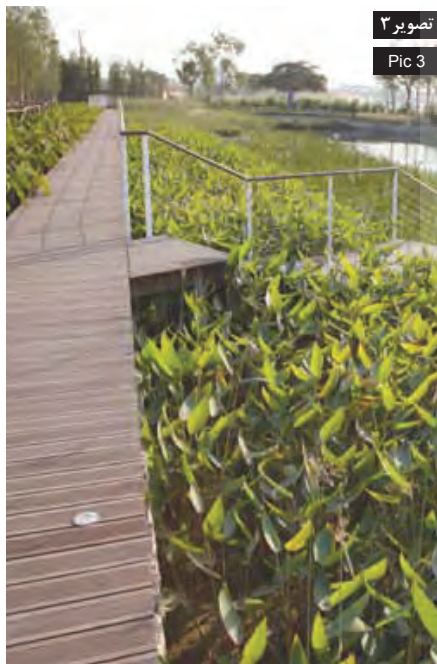
یاسمین افتخار، کارشناس ارشد معماری منظر، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی قزوین
yasamin_eff_00@yahoo.com

طبیعت شهر

رویکرد هویت‌گرا در پارک هوتن شانگهای

چکیده: رودها از مهم‌ترین عوامل شکل‌دهنده ریخت شهر و دوام و پایداری زیست آن هستند که به عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های طبیعی هر شهر نقش مهمی در تداوم هویتی آن بازی می‌کنند. این اندام‌های طبیعی از زمان صنعتی‌شدن شهرها تا مدت‌های طولانی مورد بی‌توجهی قرار می‌گرفتند و به فضایی آلوده و خالی از زندگی اجتماعی تبدیل شدند. در این میان در برخی موارد برای برطرف کردن آلودگی رودها تصمیمات نادرستی از سوی مدیران شهری گرفته می‌شود که تبعات منفی ناشی از آن پس از مدتی نمود پیدا می‌کند. نمونه بارز این برخورد، پوشاندن کامل رودهای آلوده در شهرهاست. در نتیجه نه تنها نقش رودها در ساختار شهر از بین می‌رود، بلکه جایگاهشان را نیز در ذهن و خاطرات مردم از دست می‌دهند. امروز اهمیت حضور طبیعت و مؤلفه‌های آن در شهر مدیران شهری را به سمت نگاهی متفاوت به این اندام‌های به ظاهر مخرب و تهدیدکننده در راستای بهره‌گیری و باززنده‌سازی اکولوژیک و اجتماعی آنها واداشته است. رودخانه هونگپو در شانگهای یکی از موفق‌ترین نمونه‌های این برخورد متفاوت با رودخانه‌های درون شهری است. مشکل بزرگ این رودخانه، آلودگی بیش از حد آن بود به گونه‌ای که هیچ موجودی قدرت ادامه حیات نداشت. به این ترتیب مدیریت شهری در پروژه‌های مختلف حوزه این رود از جمله پروژه طراحی پارک هوتن، برطرف کردن و بازگشت نقش اکولوژیک و طبیعی رود در شهر شانگهای را هدف اصلی خود قرار داد. «کونگ جیان یو» طراح این پروژه که به واسطه رویکردهای ویژه اکولوژیک و زمینه‌گرایانه‌اش شهرتی جهانی دارد، ایجاد پیوندی پایدار میان مخاطب و بستر طبیعی رود را به عنوان هدف اصلی خود در پروژه در نظر گرفت. در این راستا برای باززنده‌سازی و احیای رود در شهر و زندگی مردم، از مؤلفه‌های مختلف فرهنگی و خاطره‌ای در مسیر رود بهره گرفت.

واژگان کلیدی: شانگهای، پارک هوتن، کونگ جیان یو، طبیعت پایدار شهری، خاطره جمعی، هویت.

تصویر ۳
Pic 3

تصویر ۱
Pic 1

تصویر ۲
Pic 2

فهم مدیریت از نقش رودخانه در احیای هویت شهر
 ◀ به دنبال رشد صنعتی شانگهای در اوایل قرن ۲۰، ریزش پساب‌های صنعتی کارخانه‌ها و مجتمع‌های صنعتی در رودخانه هونگپو (Huangpu) یکی از عوامل اصلی آلودگی آب به شمار می‌رفت. علاوه بر این با انتقال کارخانه‌ها به سایت‌های صنعتی واقع در حاشیه شهر، ساحل رودخانه، محل دفن زباله‌های شهری و صنعتی شد که این امر نیز در افزایش آلودگی آن مؤثر بود. آلودگی زیاد رودخانه و عدم وجود دسترسی مناسب به آن، این رگ حیاتی را به مکانی مرده و منزوی و خالی از هرگونه زندگی اجتماعی تبدیل کرد. مسئولان شهری شانگهای آگاه بودند که این رودخانه همچون یک رگ حیاتی مهم سال‌هاست که در کالبد شهر جریان دارد. راهکارهایی همچون از بین بردن و پوشاندن رودخانه نه تنها کمکی به رفع مشکلات نخواهد کرد بلکه بخش مهمی از طبیعت و هویت شهر را نیز از بین خواهد برد.

رودخانه، شاه‌رگ حیاتی شهر
 هویت محیط‌هنگامی تجلی می‌کند که ارتباط طبیعی و منطقی بین انسان و محیط اطرافش حاصل شده باشد. این ارتباط و حس تعلق هنگامی به وجود خواهد آمد که انسان قادر به شناخت عمیق محیط و تشخیص آن بوده و توان درک تمایز آن نسبت به محیط‌های دیگر را نیز داشته باشد (دانشپور، ۱۳۸۳: ۶۹). عناصر طبیعی شهر همچون رودخانه‌ها و تپه‌ها از جمله

مهم‌ترین عناصری هستند که با حفظ آنها می‌توان پیوستگی را در ادراک ساکنین شهر ایجاد کرد و باعث حفظ هویت شهر شد. این مسئله بیش از هر چیز مسئولین شهری شانگهای را ترغیب می‌کرد تا با احیای رودخانه، علاوه بر دستیابی به اثرات مثبت زیست‌محیطی، هویت شهر را نیز حفظ کنند. بنابراین در برنامه‌های جامع شهری، پروژه‌های زیادی در کنار رودخانه در نظر گرفته شد که هدف اصلی تمامی آنها کمک به بهبود کیفیت آب و شکل‌گیری فضاهای جمعی فعال در کنار رودخانه بود. در این میان قسمتی از ساحل رودخانه که در گذشته متعلق به یک کارخانه فولاد و کشتی‌سازی بود، برای احداث یک نمایشگاه سبز به منظور به نمایش گذاشتن فناوری‌های سازگار با محیط زیست انتخاب شد و بعد از اتمام زمان نمایشگاه نیز فضای آن به عنوان یک پارک ساحلی عمومی برای گذران اوقات فراغت و اجرای برنامه‌های آموزشی مورد استفاده شهروندان شانگهای و گردشگران قرار گرفت.^۱

انتخاب ساحل رودخانه آلوده هونگیو برای برگزاری نمایشگاه جهانی اکسپو^۲ از اقدامات مهمی است که مدیریت شانگهای در راستای احیای رودخانه انجام داد و توانست علاوه بر رفع معضل آلودگی رودخانه، نقش آن را در سطح ملی و فراملی برجسته کند.

فهم معمار منظر از نقش رودخانه در احیای هویت شهر

در سال ۲۰۰۷ طراحی پارک هوتن (Houtan) به شرکت تورن‌اسکیپ (Turenscape) به سرپرستی «کونگ جیان یو» (Kongjian Yu) معمار منظر چینی واگذار شد. مهم‌ترین هدف پروژه، باززنده‌سازی طبیعت از دست رفته رودخانه و بازگرداندن حیات به این عنصر طبیعی مهم بود. علاوه بر آن طراح به دنبال خلق یک منظر پایدار که نشان از هویت یک شهر داشته باشد، به ذهن مردم نفوذ کرد و آنها را به خاطراتشان پیوند داد.

«یو» در طراحی پارک هوتن با تکیه بر فرهنگ و زندگی مردم و استفاده از عناصر آشنای چین بیش از هر چیز سعی دارد با استفاده از عناصر آشنا، حال و هوای منظر چین را در دل شهر جهانی و مدرن شانگهای زنده کند. او با بهره‌گیری از مناظر سنتی به عنوان میراث کشاورزی شانگهای قبل از توسعه صنعتی (اواخر قرن ۲۰) تلاش دارد خاطرات جمعی را با تکیه بر فرهنگ و زندگی مردم به عنوان بخشی از زمینه طرح باززنده‌سازی کند.

رودخانه تداعی تاریخ و هویت

«یو» در طراحی‌های لایه‌ای خود به یک جواب مشترک برای سؤال‌هایش می‌رسد. او از فرمی استفاده می‌کند که نه تنها می‌تواند به سالم‌سازی آب کمک کند، بلکه پاسخی مناسب برای دغدغه‌های فرهنگی او به حساب می‌آید (تصویر ۱). راهبرد اصلی در طراحی پارک، ایجاد یک تالاب و تراس‌بندی در خط ساحلی با توجه به ویژگی‌های منظر تاریخی و فرهنگی کهن چین بود تا علاوه بر دستیابی به اهداف اولیه طرح، منظر کهن چین را به خاطر جمعی مردم شانگهای و به بازدیدکنندگان نمایشگاه یادآوری و معرفی کند. ایجاد تراس‌ها علاوه بر اینکه با تغییر ارتفاع، لبه آب را به جاده نزدیک‌تر می‌کند، عاملی برای کاهش سرعت روان آب‌ها نیز به شمار می‌آید (تصاویر ۲ و ۳).

انتخاب گونه‌های گیاهی نیز براساس تفکر اصلی حاکم بر طراحی صورت گرفت. این گیاهان از گونه‌های بومی چین همچون برنج، آفتابگردان، شبدر، نیلوفر و بامبو انتخاب شده و مناظری کاملاً سنتی و خاطره‌انگیز را ایجاد می‌کنند تا علاوه بر نقش تصویرکنندگی، جنبه معرفی و آموزش در مورد میراث کشاورزی شانگهای را نیز برای بازدیدکنندگان به همراه داشته باشد (تصاویر ۴ و ۵).^۳

با توجه به گذشته صنعتی سایت پروژه، سعی شد تا با احیای سازه‌های موجود در سایت، روح صنعتی آن نیز تا حد زیادی

تصویر ۴

Pic 4

تصویر ۵

Pic 5

تصاویر ۴ و ۵: گیاهان سایت از گونه‌های بومی چینی انتخاب شده‌اند، شانگهای، چین. مأخذ: www.asla.org

Pics 4&5: Site vegetation, selected from Chinese aboriginal plant types, Shanghai, China. Source: www.asla.org

تصویر ۳: کاشت گیاهان بومی در تراس‌ها علاوه بر ایجاد مناظر آشنا نقشی مهمی نیز در تصفیه آب دارد، شانگهای، چین. مأخذ: www.asla.org

Pic 3: The aboriginal plants implantation at the terraces has a significant effect on creating familiar landscapes and water purification, Shanghai, China. Source: www.asla.org

تصویر ۲: ایجاد تالاب و تراس‌بندی، پاسخ طراح به چالش‌های متفاوت، شانگهای، چین. مأخذ: www.turenscape.com

Pic 2: By creating pond and terracing, the designer responds to the various challenges in the site, Shanghai, China. Source: www.turenscape.com

تصویر ۱: استفاده طراح از مناظر سنتی کشاورزی چین شانگهای، چین. مأخذ: www.free.photo.gatag.net

Pic1: Using traditional Chinese agricultural landscapes, Shanghai, China. Source: www.free.photo.gatag.net

حفظ شود. پس از انتقال کارخانه به محلی دیگر، از باقی مانده‌های آثار آن در طراحی بهره گرفته شد تا بتواند نشانه‌هایی از صنعت را در شهر شانگهای به عنوان زادگاه صنعت مدرن چین به همراه داشته باشد (تصاویر ۶ و ۷).

معماران منظر گاه برای دستیابی به یک منظر هویت‌مند و پایدار به خاطره‌های جمعی و تاریخی مشترک یک ملت دست می‌آورند. در این میان استفاده از عناصر آشنا می‌تواند راه حلی در پیوند پایدار میان مخاطب و طرح باشد که با معادل‌سازی نمادهای تاریخی به عنوان شکلی از فرهنگ صورت می‌گیرد. از آنجا که ادراک انسان از منظر توسط کالبد و اساسا محیط مادی صورت می‌گیرد، لذا بعد شکلی از مسایل مهم در ایجاد هویت در مناظر شهری به حساب می‌آید. اتصال تاریخی به گذشته در قالب فرم‌های آشنا، یکی از راه‌حل‌های مهم در بازیابی هویت است (آتشین‌بار، ۱۳۸۸: ۵۱). استفاده از عناصر آشنا و برخاسته از زمینه نقش بسزایی در مقبولیت طرح در نزد مردم و ایجاد هویت مکانی دارد. آنچه ما از هویت یک مکان به یاد می‌آوریم، نه تنها به تجارب شخصی ما، بلکه به سنت‌ها و تبادلات فرهنگی یا تمایل کشف گذشته ارتباط دارد.

جمع‌بندی

طبیعت و اندام‌های طبیعی شهرها نه تنها باعث تأثیرات مثبت اکولوژیک و بصری در شهر می‌شوند، بلکه نقش بسیاری در هویت‌بخشی به شهرها ایفا می‌کنند. حضور این عناصر در شهر باعث ایجاد پیوستگی در ادراک و شناخت افراد از شهر می‌شود و هویتی ثابت را برای شهر تداعی می‌کند. حفظ رودخانه هونگیو و اقدام بر باززنده‌سازی این رودخانه نشان از فهم و توجه مدیران شهر شانگهای به نقش اکولوژیک، زیباشناسانه و هویتی این رودخانه به عنوان مهم‌ترین اندام طبیعی شهر را دارد.

معماران منظر گاه برای دستیابی به یک منظر با هویت و پایدار به خاطره‌های جمعی و تاریخی مشترک یک ملت، دست می‌آورند. در این میان استفاده از عناصر آشنا یکی از راه‌حل‌های آنها در ایجاد پیوندی پایدار میان مخاطب و طرح است که با معادل‌سازی نمادهای تاریخی به عنوان شکلی از فرهنگ صورت می‌گیرد. استفاده از عناصر آشنا و از زمینه می‌تواند در مقبولیت طرح در نزد مردم و ایجاد هویت مکانی نقش بسزایی داشته باشد.

برقراری ارتباطی پایدار با زمین و بستر طرح است و علاوه بر آن به فرهنگ و منظر کهن چین توجه ویژه دارد. توجه همزمان به پایداری طبیعت و فرهنگ، ضامن موفقیت طرح‌های اوست. در پروژه پارک هوتن با حفظ ارزش و کارکردهای اکوسیستم طبیعی از طریق باززنده‌سازی طبیعت کهن، پیوند انسان‌ها با تاریخ و هویت خود برقرار شد. این توجه همه‌جانبه و پاسخ‌گویی به نیازهای متفاوت یک فضای عمومی شهری باعث می‌شود که این پروژه لایق لقب بهترین پروژه سال ۲۰۱۰ از طرف انجمن معماران منظر آمریکا باشد ■

پی‌نوشت

۱. <http://www.turenscape.com/english/projects/project.php?id=443>

۲. اکسیو (نمایشگاه جهانی) ۲۰۱۰ چین از ۱ می تا ۳۱ اکتبر در شانگهای برگزار شد. اکسیو ۲۰۱۰ با شعار «شهر بهتر-زندگی بهتر» و با نگاهی به شهر شانگهای به عنوان بزرگ‌ترین شهر دنیا در آینده آغاز به کار کرد.

۳. <http://www.turenscape.com/english/projects/project.php?id=443>

فهرست منابع

- آتشین‌بار، محمد. (۱۳۸۸). تداوم هویت در منظر شهری. مجله باغ نظر، ۱۲(۶): ۵۶ - ۴۵.
- دانشپور، سید عبدالهادی. (۱۳۸۳). درآمدی بر مفهوم و کارکرد هویت محیط انسان ساخت. مجله باغ نظر، ۱۱(۱): ۷۱ - ۵۹.
- قوام‌پور، انسیه. (۱۳۸۹). خاطره جمعی بررسی نسبت خاطره تاریخی از فضا با موفقیت آن. مجله منظر، ۲(۱۱): ۷۷ - ۷۶.

تصاویر ۶ و ۷: احیای سازه‌های صنعتی موجود و حفظ روح صنعتی سایت، شانگهای، چین. مأخذ: www.asia.org

Pics 6&7: Reclamation of the industrial constructions in the site and preservation of the site's industrial spirit, Shanghai, China. Source: www.asia.org

تصویر ۶

Pic 6

Nature of City

Identity Oriented Approaches in Houtan Park in Shanghai

Yasamin Eftekhari, M.A. in Landscape Architecture, International University of Imam Khomeini, Qazvin, Iran.
yasamin_eft_00@yahoo.com

Abstract: Rivers are among the main factors in shaping the urban morphology, city's identity continuity and environmental sustainability. Since the industrialization of the cities, natural features such as rivers were neglected and turned into contaminated places with no sign of life. In some cases, negative consequences were arisen due to inappropriate decisions made by the urban leaders for eliminating the pollution from the rivers by various methods such as covering the contaminated rivers in the city, which caused people forget these natural features which eventually lost their role in urban structures.

However, whereas the importance of nature presence has been discovered in modern world, urban leaders are trying to make significant use of the natural sources and their social and environmental rehabilitation. Huangpu River in Shanghai is one of the most successful examples of these types of approaches toward the inner city rivers. The widespread contamination of the river which made it an uninhabitable location for any type of creature was the main problem. Therefore, urban management team implemented the purpose of its various projects (such as Hooton Park) toward the ecological rehabilitation of this river.

Koungjian Yu, the project designer who is renowned for his ecological

approaches, had a profound understanding of the condition of this river. Apart from solving various challenges of this site, he tried to create a sustainable landscape which reminds people of the Chinese culture and traditional agriculture. He has not forgotten the history of the site and has created a combination of the tradition and modernity in a very pleasant way by the use of all the industrialized means in the site. Moreover, with these approaches he has also created a place for recreation and leisure activities for the people. Yu's approaches in landscape projects have had a very significant role in rehabilitation of the city. His main focus is on sustainable development of the site and its surrounding environment. Indeed, he also pays a great deal of attention to the Chinese culture and landscape which causes him prosperity and success in his projects.

In Hooton Park project, natural features of the ecosystem were maintained and the connection of human beings with their identity and history was made by the rehabilitation of the nature. This way of thinking and decision making which solves all the various types of issues in an urban environment are the main reasons for the success of this project and its being entitled as 2010 best project by the American Architecture Community.

Keywords: Shanghai, Hooton Park, Koung Jian Yu, Urban environmental sustainability, Collective memory, Identity.

Reference list

- Atashinbar, M. (2009). Identity Continuity in Urban Landscape. *Journal of Bagh-e Nazar*, 6(12): 45-56
- Daneshpour, S. A. (2004) Introduction to the concept and functionality of the man-made environment identity. *Journal of Bagh-e Nazar*, 1(1): 59-71.
- Ghavampour, E. (2010). The Collective Memory, Surveying the relationship between historical memory of space and its success. *Journal of MANZAR*, 2(11): 76-77.
- Kongjian Yu: The Art of Survival. (2010). available from: <http://www.policyinnovations.org/ideas/innovations/data/000180> (Accessed 2 may 2013).
- Shanghai huotanpark. available from: <http://www.turenscape.com/english/projects/project.php?id=443> (Accessed 2 may 2013).

تصویر ۷

Pic 7

جویبار خاطره

نقش جویبارهای تهران در ساخت منظر شهر

عطیه‌فراهانی‌فرد، کارشناس ارشد معماری منظر، دانشگاه شهید بهشتی
a.farahani.fard88@gmail.com

مهدی شیبانی، استاد گروه معماری منظر، دانشگاه شهید بهشتی
m-sheibani@cc.sbu.ac.ir

تصویر ۱: گاری آبرسانی در شهر. خیابان خوش، تهران. مأخذ: مالکی و خورسندی آقایی، ۱۳۸۴. Pic1: Old Tehran water supply, Khosh street, Tehran. Source: Maleki & Khorsandi, 2005.

تصویر ۱

Pic 1

مقدمه

بی‌شک آب را می‌توان مهم‌ترین عنصر شکل‌گیری و بقای تمدن‌ها در طول اعصار دانست تا حدی که رودخانه‌ها به بخش مهمی از هویت این تمدن‌ها تبدیل شده‌اند. به عنوان مثال می‌توان به نقش رود نیل در شکل‌گیری تمدن مصر باستان یا حضور رودخانه‌های دجله و فرات در تمدن بین‌النهرین، و حتی در نمونه‌های کوچک‌تر جایگاه رودخانه زاینده‌رود در ساختار شهر اصفهان اشاره کرد. نقش حیاتی آب نه تنها در سطح کلان باعث امتداد حیات تمدن‌های بشری بوده بلکه در سطح خرد نیز باعث شکل‌دهی به نحوه گسترش شهرها شده است. نیاز آبی شهر گذشته در دو بخش اصلی وجود داشت: آب مورد نیاز در زمینه شهر که آب شرب و بهداشتی بود و آب کشاورزی. در برخی موارد پس از استفاده شهر از آب شرب پسماند آن به زمین‌های کشاورزی منتقل می‌شد؛ مانند سیستم آبیاری در باغ‌های ایرانی. حضور آب در زندگی روزمره مردم علاوه بر تأمین دو نیاز نامبرده باعث پیدایش نقش منظرین آب در شهر نیز شد و آن را به عنصری خاطره‌انگیز و ماندگار در ذهن مردم تبدیل کرد.

چکیده: حضور آب در شهر همواره به عنوان یک عنصر طبیعی و یکی از مهم‌ترین عوامل ایجاد شادابی و نشاط در طراحی منظر مطرح است. در گذشته به علت جایگاه اساسی آب در ساختار و هویت شهر، این عنصر تأثیر ویژه‌ای در شکل‌گیری منظر شهری داشت و در مقیاس‌های متنوعی در شهر حضور می‌یافت. چنانکه کاریز یا قنات در شهرهای فلات نسبتاً خشک ایران از دستاوردهای مهم تاریخی و تکنولوژیک تمدن این سرزمین به شمار می‌رود که با کشف، هدایت و استخراج آب‌های زیرزمینی آب شهر را تأمین می‌کرده و در شکل دادن به ساختار و منظر شهر نقشی مهم داشته است. تهران نیز به خاطر موقعیت توپوگرافیک و سطح آب‌های زیرزمینی از جمله شهرهایی است که به وفور از این شیوه در شکل دادن به شبکه آبی خود بهره برده است. از این رو عناصر این شبکه آبی و جویبارها که محل عبور قنات در سطح بوده‌اند، همواره عناصری کلیدی در شکل‌گیری منظر شهر تهران به شمار می‌روند.

اما امروز به رغم پیشرفت تکنولوژی و انتقال آب با استفاده از سیستم لوله‌کشی، استفاده از آب در منظر شهر با محدودیت‌هایی مواجه شده است. پس از اجرای طرح‌های توسعه شهری در دهه‌های اخیر، بسیاری از قنات‌های تهران خشک شده و جویبارها نیز نقش خود را به عنوان عناصر منظرین شهر از دست دادند و به عناصری فراموش شده تبدیل شدند. در واقع جویبارها که زمانی مانند مویرگ‌هایی، طبیعت را در جزء‌ترین فضاهای شهر جاری می‌ساختند، با آلودگی‌ها مواجه شده و امروز به تهدیدهای اصلی شهر تبدیل شده‌اند.

این مقاله سعی دارد با تأکید بر حضور آب در ساختار منظر شهری تهران گذشته به نقش جوی‌ها در ساختار شهر امروز و عوامل مؤثر بر نقش منظرین آب بپردازد و معضلات ناشی از حذف این عناصر در ساختار شهر را بیان کند.

واژگان کلیدی: آب، قنات، جویبار، جوی، تهران.